

БӨЛІМ: AUEZOV UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Қазақ тіліндегі журналистиканың дамуы: қазіргі жағдайы және болашағы

ЖАРИЯЛАНДЫ
25.11.2025**ТІРЕК СӨЗДЕР**

bilimger, жанрлық эволюция, жаңа медиа, журналист кадрлары, қазақ журналистикасы, қазақ тілді БАҚ, медиа жүйе, тіл саясаты, төртінші билік, Цифрландыру

СІЛТЕМЕ<https://bilimger.kz/184598/>**Меймахан Аделя Ерғалиқызы**

Мұхтар Ауезов атындағы ОҚУ

Журналистика мамандығы

Аннотация

Бұл мақалада қазақ тіліндегі журналистиканың тарихи қалыптасуы, тәуелсіздік кезеңіндегі институционалдық дамуы, цифрлық дәуір жағдайындағы қазіргі ахуалы және болашақтағы даму бағыттары жан-жақты қарастырылады. Автор қазақ журналистикасының бастауын XIX ғасырдың екінші жартысында шыққан алғашқы басылымдармен байланыстыра отырып, ұлттық баспасөздің қоғамдағы саяси, рухани және мәдени қызметін жүйелі түрде саралайды. Цифрландыру, интернет-медиа, әлеуметтік желілер мен жаңа медиа форматтарының ықпалы, қазақ тіліндегі медиа кеңістіктің кеңеюі, мемлекеттік тіл саясаты және қазақ тілді БАҚ-ты қолдау тетіктері талданады. Сондай-ақ кәсіби журналист кадрларын даярлау, қазақ журналистикасының жанрлық құрылымындағы өзгерістер, медиасауаттылық пен аудитория сұранысының трансформациясы ғылыми-аналитикалық тұрғыда түсіндіріледі. Мақалада қазақ тіліндегі журналистиканың негізгі проблемалары мен артықшылықтары көрсетіліп, болашақта жаңа медиа платформаларда бәсекеге қабілетті, мазмұны терең, тілдік және этикалық стандарттары жоғары ұлттық медиа жүйесін қалыптастырудың стратегиялық ұсыныстары берілген.

Кілт сөздер

қазақ журналистикасы, қазақ тілді БАҚ, жаңа медиа, цифрландыру, тіл саясаты, медиа жүйе, журналист кадрлары, жанрлық эволюция, төртінші билік.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында ақпараттық кеңістік кез келген қоғамның саяси, экономикалық және мәдени дамуының ажырамас құрамдас бөлігіне айналды. Бұл кеңістікте ұлттық тілдегі журналистиканың орны айрықша, себебі ол белгілі бір аудиторияға тек жаңалық жеткізумен шектелмей, ұлттық құндылықтарды, тарихи жадыны, қоғамдық пікірді қалыптастыратын, мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейтетін маңызды институт ретінде көрінеді. Қазақ тіліндегі журналистика – қазақ қоғамының қоғамдық-саяси ойының, мәдениеті мен руханиятының айнасы, ұлттық дискурстың негізгі алаңы. Сондықтан қазақ журналистикасының дамуын, оның қазіргі жағдайын және болашақтағы даму перспективасын ғылыми тұрғыдан талдау журналистика мамандығы студенттері мен зерттеушілер үшін аса өзекті.

Кәсіби қазақ журналистикасының бастауын көп зерттеушілер 1870 жылы жарық көрген «Түркістан уалаятының газеті» мен 1888 жылдан шыққан «Дала уалаятының газетіне» байланыстырады, бұл басылымдар қазақ қоғамында баспасөз мәдениетін, қоғамдық пікірді және жазба публицистиканы қалыптастыруға зор үлес қосты. Кейіннен «Қазақ», «Алаш», «Сарыарқа», «Абай» секілді басылымдар ұлттық сананы ояту, азаттық идеясын тарату, тіл мен дінді қорғау миссиясын атқарды. Кеңестік кезеңде де қазақ тіліндегі газет-журналдар, радио мен теледидар жүйесі дамып, бүгінгі цифрлық медианың іргетасын қалады.

Тәуелсіздік жылдарында медиа жүйе түбегейлі өзгеріске ұшырап, мемлекеттік және жеке меншік телерадиоарналар, ақпараттық порталдар, интернет-басылымдар мен әлеуметтік желідегі контент өндірушілер көбейді. Қазақ тілді БАҚ-тың саны да, тақырыптық және жанрлық ауқымы да кеңейіп келеді. Дегенмен, бәсекеге қабілеттілік, қаржыландыру, кадрлық әлеует, редакциялық саясат, аудиториямен байланыс, жаңа технологияларды меңгеру сияқты мәселелер әлі де күн тәртібінен түскен жоқ.

Осыған байланысты бұл мақалада қазақ тіліндегі журналистиканың дамуын бірнеше қырынан қарастырып, оның тарихи эволюциясынан бастап, бүгінгі цифрлық медиакеңістіктегі орны мен болашағына дейінгі негізгі үрдістер мен қайшылықтар ғылыми-аналитикалық тұрғыда талданады.

ҚАЗАҚ ЖУРНАЛИСТИКАСЫНЫҢ ТАРИХИ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН КЕЗЕҢДЕЛУІ

Қазақ журналистикасының даму логикасын түсіну үшін оның тарихи кезеңдерін саралау маңызды, себебі бүгінгі цифрлық медианың көптеген мазмұндық және құрылымдық ерекшеліктері дәл осы тарихи тәжірибеге сүйенеді; XIX ғасырдың екінші жартысында «Түркістан уалаятының газеті» мен «Дала уалаятының газеті» ресми басылымдар бола тұра, қазақ қоғамының шаруашылық, ағарту, мәдени-рухани

мәселелерін күн тәртібіне шығарып, алғашқы рет қазақ тілінде жүйелі ақпарат тарату тәжірибесін қалыптастырды, бұл кезең кәсіби журналистиканың туу уақыты ретінде қарастырылса, ХХ ғасырдың басында «Қазақ», «Айқап», «Алаш», «Сарыарқа», «Бірлік туы», «Абай» тәрізді ұлттық басылымдар отаршылдыққа қарсы идеяларды насихаттап, ұлттың өзін-өзі тануына, саяси мобилизацияға ықпал етті; зерттеушілер бұл басылымдарды қазақ журналистикасын ұлттық мүдде тұрғысынан қалыптастырған, кәсіби публицистиканың жоғары үлгілерін жасаған рухани мектеп ретінде бағалайды. Кеңестік кезеңде баспасөз жүйесі социалистік идеологияның құралына айналғанымен, қазақ тіліндегі газет-журналдар желісі кеңейіп, радио және теледидар дамып, журналист кадрларын даярлайтын жоғары оқу орындары ашылды, бұл кезеңде журналистика ғылым ретінде де институционалдана бастады; тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдары мемлекет меншігіндегі БАҚ-пен қатар жекеменшік газеттер, тәуелсіз телерадиоарналар, коммерциялық және қоғамдық сипаттағы медиакәсіпорындар пайда болып, қазақ тілді аудиторияға арналған жаңа форматтағы жобалар, аймақтық және салалық басылымдар, интернет-сайттар белсенді түрде дами бастады, алайда медиа нарықтағы бәсеке, экономикалық дағдарыстар, жарнама нарығының әлсіздігі және нормативтік-құқықтық шектеулер қазақ журналистикасының дамуына әр кезеңде өз ықпалын тигізіп отырғанын да ескеру қажет.

ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛДІ БАҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ДАМУЫ

Тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңде қазақ журналистикасы жаңа саяси-құқықтық және экономикалық контексте дамыды, бұл кезеңді шартты түрде институционалдық жаңғыру кезеңі деп атауға болады, себебі Қазақстанда бұқаралық ақпарат құралдары туралы заңнамалық база қалыптасып, ақпаратты еркін алу және тарату, сөз бостандығы, журналистердің кәсіби қызметін құқықтық қорғау механизмдері бекітілді, сонымен бірге нақты тәжірибеде мемлекеттік ақпараттық саясат, мемлекеттік тапсырыс жүйесі, меншік формалары мен медиа нарықтағы ойыншылардың күш қатынасы қазақ тілді БАҚ-тың даму бағытын айқындап отырды; қазақ тіліндегі жетекші телеарналар, ақпараттық агенттіктер, ұлттық және аймақтық газеттер, радиостанциялар қалыптасып, олар бір жағынан билік пен қоғам арасындағы коммуникация арнасы ретінде, екінші жағынан ұлттық мәдениет пен тілдің тасымалдаушысы ретінде қызмет етті. Мемлекет тарапынан қазақ тілді БАҚ-ты қолдау бағдарламалары қабылданып, ақпараттық тапсырыстардың белгілі бір бөлігі қазақ тіліндегі контентке бағытталуы, қазақ тіліндегі интернет-ресурстар мен балаларға, жастарға арналған қазақша контентті кеңейту жөніндегі мемлекеттік құжаттарда көрсетілуі осы тілдегі медиа кеңістікті институционалдық деңгейде нығайтуға мүмкіндік берді; алайда іс жүзінде мемлекеттік тілдегі контенттің сапасы мен тақырыптық ауқымы, әсіресе цифрлық платформалардағы бәсекеге қабілеттілігі әрқашан бірдей жоғары деңгейде емес, кейбір зерттеулер мен

сараптамалық мақалаларда кадр тапшылығы, редакциялардың материалдық-техникалық базасының жеткіліксіздігі, өңірлік БАҚ-тың қаржылық тәуелділігі, медиа менеджменттің әлсіздігі сияқты проблемалар жиі аталады.

ЦИФРЛАНУ ДӘУІРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Қазіргі ақпараттық қоғамда қазақ тіліндегі журналистиканың дамуы цифрландыру, интернет-медиа және әлеуметтік желілердің экспоненциалды өсуімен тығыз байланысты; дәстүрлі газет-журнал, радио мен телеарналар өз аудиториясын сақтап қалу үшін онлайн-платформалар ашып, жаңалықтарды веб-сайттар, мобильді қосымшалар, YouTube-арналар және әлеуметтік желілер арқылы таратуға көшті, бұл медиакеңістіктегі бәсеке шарттарын өзгертті, себебі енді қазақ тілді аудитория ақпаратты тек отандық традициялық БАҚ-тан ғана емес, түрлі блогерлер, инфлюенсерлер, шетелдік платформалар мен көптілді контент өндірушілер арқылы да тұтынады; осы тұрғыдан алғанда қазақ журналистикасына кәсіби стандарттарды сақтай отырып, жеделдік, визуалдық тартымдылық, мультимедиялық тәсілдерді меңгеру, деректер журналистикасы мен фактчекинг құралдарын қолдану секілді жаңа талаптар қойылуда. Қазақ тіліндегі ақпараттық сайттар санының артуы, аймақтық порталдардың, салалық (білім, мәдениет, дін, экономика, спорт) порталдардың пайда болуы, шетелдегі қазақ диаспорасына арналған қазақ тілді медиа ресурстардың қызметі жалпы ұлттық ақпараттық кеңістікті кеңейтіп, қазақ тілінің қолданылу аясын виртуалды кеңістікте күшейтуге мүмкіндік беруде, алайда сол ресурстардың ішінде кәсіби редакциялық сүзгіден өтетін, авторлық құқық пен журналистік этиканы сақтайтын, дереккөздерді мұқият тексеретін, аналитикалық деңгейі жоғары жобалар әлі де аз; әлеуметтік желілердегі жылдам, кейде тексерілмеген ақпараттар ағыны, кликбейт тақырыптар мен үстірт репортаждар аудиторияның сеніміне нұқсан келтіріп, дәстүрлі журналистиканың беделіне қауіп төндіреді, сондықтан қазақ журналистикасына цифрлық ортада сапалы, сенімді және көпқырлы контент ұсыну арқылы аудиторияның ұзақ мерзімді сенімін нығайту міндеті қойылып отыр.

ҚАЗАҚ ТІЛДІ МЕДИАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ РӨЛІ ЖӘНЕ ТІЛ САЯСАТЫ КОНТЕКСТІ

Қазақ тіліндегі журналистика тек ақпараттық қызмет атқарып қана қоймай, мемлекеттік тіл саясатының іске асуына, тілдік нормалардың қалыптасуына, ұлттық мәдени кодтың сақталуына тікелей әсер ететін әлеуметтік-мәдени институт ретінде қарастырылуы тиіс, өйткені қазақ тілді БАҚ беттерінде мемлекеттік тілдің мәртебесі, қоғамдағы тілдік теңсіздік, тіл үйрету, терминология, орыс тіліндегі басылымдардың басымдығы сияқты мәселелер жиі көтеріледі; бұл ретте қазақ тілін білмеуді ұлтты

менсінбеумен байланыстыратын, мемлекеттік тілдің қоғамдық өмірдің барлық саласында кеңінен қолданылуы қажеттігін дәлелдейтін публицистикалық мақалалар мен сұхбаттар қазақ журналистикасының тілдік идеология қалыптастырудағы күшін көрсетеді. Тіл саясаты туралы мемлекеттік бағдарламаларда да қазақ тілді БАҚ-тарға жүйелі қолдау көрсету, балалар мен жастарға арналған қазақ тіліндегі контентті көбейту, интернет-ресурстарды қазақ тілінде дамыту сияқты міндеттер нақты көрсетілген, бұл қазақ журналистикасына тек жаңалық таратушы емес, тіл мен мәдениеттің трансляторы, қоғамның тілдік санасын қалыптастырушы рөл жүктейді; шетелдегі қазақ тілді медиа құралдары да диаспораның ұлттық бірегейлігін сақтауға, тарихи отанмен ақпараттық байланыс орнатуға үлес қосып отыр, олар арқылы әлемнің әр түкпіріндегі қазақ қауымдастығы өзара ақпарат алмасып, тілдік ортасын сақтауға мүмкіндік алады. Сонымен бірге, қазақ тілді журналистикада кейде тілдік норманың бұзылуы, калька аудармалардың басымдығы, сөзқолданыс пен стилистикалық қателер, әлеуметтік желідегі жаргон мен аралас тілдің әсері сезілетіні де жасырын емес, бұл жағдай журналистика мамандығы бойынша білім беру бағдарламаларында тіл мәдениеті, стилистика, әдеби редакциялау, ұлттық риторика дәстүрін тереңдетіп оқытудың маңызын көрсетеді.

ЖАҢА МЕДИА, ЖАНРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ КӘСІБИ КАДРЛАР МӘСЕЛЕСІ

Жаңа медиа дәуірінде қазақ журналистикасының жанрлық құрылымы да түбегейлі өзгерістерге ұшырауда: ақпараттық заметка, шолу, репортаж, сұхбат сияқты дәстүрлі жанрлармен қатар подкаст, сторителлинг, лонгрид, мультимедиялық репортаж, инфографика, деректерге негізделген зерттеу материалдары секілді жаңа жанрлық пішіндер белсенді қолданыла бастады; бұл өзгерістердің басты себебі – аудиторияның ақпаратты қабылдау тәсілінің өзгеруі, мобильді құрылғылар арқылы контент тұтынудың артуы, визуалдық және интерактивті форматтарға деген сұраныстың өсуі, сондай-ақ платформалық журналистиканың (мысалы, әлеуметтік желілер мен мессенджер базасындағы арналар) күшеюі болып отыр. Бұл жағдай журналистерден тек мәтін жаза білуді ғана емес, бейне түсіру, монтаждау, подкаст жазу, графика және деректерді визуализациялау, платформа алгоритмдерін түсіну секілді кросс-медиялық дағдыларды талап етеді; бірақ көптеген сарапшылар қазақ журналистикасында кәсіби кадр тапшылығы, әсіресе өңірлік редакцияларда маманданған репортерлер мен аналитиктердің жетіспеушілігі бар екенін атап өтеді – бұл бір жағынан журналистика факультеттерінің оқу бағдарламаларының еңбек нарығының сұранысына әрдайым сай бола бермеуімен, екінші жағынан медиасаланың экономикалық тартымдылығының төмендігімен байланыстырылады, себебі жалақының төмен болуы талантты жастарды басқа салаларға кетуге итермелейді. Осыған орай қазақ журналистикасының болашағын кәсіби білім беру жүйесін жаңғыртумен, практикалық дағдыларды күшейту,

университет пен редакция арасындағы ынтымақтастықты тереңдету, үздік журналистердің тәжірибесін жас буынға жеткізетін менторлық бағдарламалар құрумен байланыстыру қажет, қарсы жағдайда жаңа медиа технологияларына ілескенімен, мазмұндық сапасы төмен, тек жаңалықты аударып берумен шектелетін үстірт журналистика қалыптасу қаупі бар.

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ БОЛАШАҒЫ: СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАҒЫТТАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Қазақ тіліндегі журналистиканың болашағын бағалағанда, біріншіден, қазақ тілді аудиторияның сандық және сапалық тұрғыдан өсу үрдісін, екіншіден, мемлекеттік тілдің мәртебесі мен қолданылу аясын кеңейтуге бағытталған саясатты, үшіншіден, цифрлық инфрақұрылымның дамуын және жастардың медиасауаттылығының артуын ескеру қажет; сарапшылардың пікірінше, қазақтілді аудитория үлесінің өсуі, қазақ тілді сайттар мен порталдарға мемлекеттік тапсырыс көлемінің біртіндеп ұлғаюы, әлеуметтік желілердегі қазақша контенттің көбейгені қазақ журналистикасының болашағын барынша оптимистік сценариймен қарастыруға мүмкіндік береді, алайда бұл мүмкіндіктерді толық жүзеге асыру үшін медиа саласында сапа, еркіндік және жауапкершілік өлшемдерін тең ұстау маңызды. Болашақта қазақ журналистикасының даму траекториясы бірнеше негізгі стратегиялық бағытқа сүйенуі тиіс: біріншіден, редакциялардың қаржылық және басқарушылық тұрақтылығын арттыратын медиа-бизнес модельдерді (жазылым, краудфандинг, нативті жарнама, гранттық жобалар) енгізу; екіншіден, фактчекинг, терең репортаж, зерттеу журналистикасы, деректер журналистикасы сияқты сапалы бағыттарды күшейту; үшіншіден, өңірлік медианы жандандырып, ауыл мен шағын қалалардың проблемаларын жүйелі көтеру; төртіншіден, шетелдегі қазақ диаспорасымен ақпараттық көпірлер орнатып, ортақ қазақ тілді медиакеңістікті нығайту; бесіншіден, жаңа платформалар – подкаст желілері, стриминг сервистері, қысқа видеоларға арналған қосымшалар арқылы жастар аудиториясын тарта отырып, кәсіби журналистиканың принциптерін сақтап қалу. Сонымен бірге, мемлекет тарапынан қазақ тілді БАҚ-ты қолдау бағдарламалары ашық, айқын критерийлерге негізделіп, саяси тәуелсіздік пен редакциялық еркіндікті қамтамасыз етуі шарт, өйткені тек плюралистік, пікір алуандығына жол ашатын, цензурадан ада медиа кеңістікте ғана қазақ журналистикасы шынайы төртінші билік ретінде қоғамның дамуына ұзақ мерзімді, тұрақты үлес қоса алады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, қазақ тіліндегі журналистика өзінің тарихи даму жолында отарлық кезеңнен бастап тәуелсіздікке, баспасөзден бастап жаңа медиаға дейінгі күрделі эволюциядан өтті; XIX–XX ғасыр басындағы ұлттық басылымдар ұлттық сананы ояту миссиясын атқарса, кеңестік дәуірде идеологиялық шектеулерге қарамастан кәсіби

мектеп қалыптасты, ал тәуелсіздік кезеңінде қазақ журналистикасы құқықтық және институционалдық тұрғыда дербес медиа жүйе ретінде орнықты. Бүгінгі күні қазақ тілді БАҚ-тың алдында екіжақты міндет тұр: бір жағынан, мемлекеттік тілдің қоғамдағы орны мен беделін нығайтып, ұлттық құндылықтарды дәріптеу, екінші жағынан, жаһандық ақпараттық ағымда кәсіби стандарттарды сақтай отырып, аудиторияға жедел, сапалы, жан-жақты және мультимедиялық форматтағы контент ұсыну.

Цифрландыру, әлеуметтік желілердің күшеюі және аудиторияның ақпаратты тұтыну дағдысының өзгеруі қазақ журналистикасына жаңа мүмкіндіктермен қатар күрделі сын-қатерлер де әкеліп отыр: фейк ақпарат, сенім дағдарысы, кликбейт, сапасыз контент, экономикалық тәуелділік және кадр тапшылығы сияқты проблемалар тек медиа саласының өз ішінде емес, білім беру, мемлекеттік саясат, азаматтық қоғам деңгейінде кешенді түрде шешілуі тиіс. Болашақта қазақ тіліндегі журналистика өзінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін кәсіби кадрларды даярлау жүйесін жаңғыртуы, медиа-бизнес модельдерді әртараптандыруы, фактчекинг пен зерттеу журналистикасын күшейтуі, өңірлік және диаспоралық медиамен байланысын нығайтуы қажет.

Осы мақалада жасалған талдау көрсеткендей, қазақ журналистикасының болашағы – жаңа медиамен біте қайнасып жатқан, бірақ ұлттық мүдде мен кәсіби құндылықтарға сүйенетін медиа жүйе құруда; егер қазақ тілді журналистика еркіндік, жауапкершілік және кәсібилік үштігін үйлестіре алса, ол тек ақпарат жеткізуші ғана емес, қоғамды алға жетелейтін, мемлекет пен халық арасындағы сенімді көпір, ұлттық сананы байытатын рухани күш ретінде өзінің тарихи миссиясын жаңа деңгейде жалғастыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. **Қазіргі журналистика жанрларының даму үдерісі** // Bilimger.kz білім порталы. 2024. – URL: <https://bilimger.kz/179428/> (қол жеткізілген күні: 25.11.2025). Bilimger.kz
2. **Қазақ журналистикасының тарихына қысқаша шолу** // Әдебиет порталы – adebiportal.kz. 27.06.2020. – URL: https://adebiportal.kz/kz/news/view/qazaq-zhurnalistikasynyn-tarixyna-qysqasa-solu__22811 adebiportal.kz
3. **Қазақ журналистикасының тарихы қалай оқытылады?** // Egemen Qazaqstan газеті. – URL: <https://egemen.kz/article/367423-qazaq-dgurnalistikasynynh-tarikhy-qalay-oqytylady-egemen.kz>
4. **Қазақ журналистикасының бүгіні мен болашағы** // Bilim-all.kz танымдық порталы. 29.11.2022. – URL: <https://bilim-all.kz/article/19252-Qazaq-zhurnalistikasynyn-bugini-men-bolashagy>

Bilim-All

5. **Қазақ журналистикасының болашағы қандай?** // Aqshamnews.kz ақпараттық порталы. – URL: <https://aqshamnews.kz/kz/article/qazaq-jurnalistikasynyn-bolashagy-qandai.html> aqshamnews.kz
6. **Қазақ журналистикасы тарихындағы елеулі 7 басылым** // Қазақстан тарихы – e-history.kz порталы. 29.06.2020. – URL: <https://e-history.kz/kz/news/show/31767> Электронная история
7. Құлсариева А., т.б. **Қазақстан Республикасындағы қазақ тілді БАҚ-ғы діни мәселелердің көрінісі** // ҚазҰУ хабаршысы. Философия. Саясаттану сериясы. – PDF. – URL: <https://bulletin-philospolit.kaznu.kz/index.php/1-pol/article/download/1001/966/1937> bulletin-philospolit.kaznu.kz
8. **Мемлекеттік тілді білмеу – ұлтты менсінбеу** // Ана тили газеті. – URL: <https://anatili.kazgazeta.kz/news/2097> anatili.kazgazeta.kz
9. **Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы** // Termincom.kz ресми сайты. – URL: <https://termincom.kz/documents/?id=3> termincom.kz
10. **«Қазақ журналистикасының болашағы – жаңа медиа»** // Оңтүстік Қазақстан газеті – okg.kz. 27.06.2017. – URL: <https://okg.kz/post?id=9113&slug=%C2%ABqazaq-zhurnalistikasynyn-bolashagy-%E2%80%93-zhana-media%C2%BB> okg.kz
11. **Қазақ журналистикасы: жетістік пен кемшілік** // Aqmeshit-aptalygy.kz аймақтық басылымы. – URL: <https://aqmeshit-aptalygy.kz/qogam/qazaq-zhwrnalistikasy-zhetistik-pen-kemshilik-9327/> aqmeshit-aptalygy.kz
12. **Межеге екі жыл қалды** // Қазақстан халқы Ассамблеясы ресми сайты. – URL: <https://assembly.kz/analitika/mezhege-eki-zhyl-aldy/> Ассамблея

КМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.